

Ks. MAREK STĘPNIAK

**ETYCZNE ASPEKTY FUNKCJONOWANIA UNII EUROPEJSKIEJ
W ŚWIETLE WYBRANYCH DOKUMENTÓW
KOMISJI EPISKOPATÓW WSPÓLNOTY EUROPEJSKIEJ
(COMECE)**

Wprowadzenie

Działalność Komisji Episkopatów Wspólnoty Europejskiej (*Comissio Episcopatum Communitatis Europaeae*), dziś Unii Europejskiej, zwana dalej COMECE i dokumenty przez nią publikowane nie są szerzej znane polskiemu czytelnikowi. Ich znaczenie i aktualność dla środowisk katolickich w Polsce oraz wszystkich zainteresowanych stanowiskiem Kościoła katolickiego wobec integracji europejskiej i działalności struktur wynika z kilku powodów. COMECE jest przede wszystkim kompetentną strukturą kościelną, która monitoruje i ocenia zachodzące w krajach Unii procesy społeczne, gospodarcze, a także pojawiające się ustawy, wchodzące w skład *acquis communautaire*. Deklaracje wydawane na przestrzeni ostatnich ponad dwudziestu lat są przede wszystkim głosem lokalnych Kościołów, ale również doskonałym źródłem informacji o nadziejach i trudnościach, jakie towarzyszyły rozwojowi struktur unijnych. Z dużym prawdopodobieństwem można stwierdzić, że podobne nadzieje i trudności staną się również naszym udziałem. W sytuacji, gdy społeczeństwo polskie przygotowuje się do ważnej historycznej decyzji, Kościół katolicki w Polsce, w najszerszym znaczeniu tego słowa, nie powinien pozostać obojętny wobec procesu integracji. Dlatego warto zapoznać się z refleksjami nad drogą, którą społeczeństwa Unii już przebyły, a która jawi się przed nami niejednokrotnie jako trudna i zagadkowa.

1. Struktura i cele COMECE

COMECE została utworzona formalnie w marcu 1980 r. w celu analizy sytuacji religijnej i duszpasterskiej w krajach Wspólnoty oraz wspólnego rozwiązywania problemów duszpasterskich. Jej powstanie poprzedziła działalność Służby Informacyjnej SEPICA, służącej wymianie informacji między episkopatami państw Wspólnoty Europejskiej. Idea powołania COMECE pojawiła się już w 1973 r. podczas zebrania plenarnego Rady Konferencji Episkopatów Europy

(CCEE), z inicjatywy biskupów z krajów Wspólnoty, którzy wskazali na szczególny charakter problemów religijnych i moralnych w krajach tworzących Wspólnotę Europejską oraz na potrzebę powołania struktury, która mogłaby utrzymywać relacje z Radą Europy, Parlamentem i innymi instytucjami europejskimi. Postanowiono również, że biskupi krajów Europy Zachodniej będą spotykać się okresowo i omawiać problemy dotyczące ich krajów i Kościołów lokalnych. Ta nieformalna jeszcze struktura deklarowała konieczność ścisłej współpracy z CCEE oraz z Katolickim Ośrodkiem Informacji i Inicjatyw Europejskich (OCIPE).

Statut, zaakceptowany dnia 3 marca 1980 r., stanowi, że COMECE składa się z przedstawicieli Konferencji Episkopatu krajów Wspólnoty, wybieranych na okres trzech lat, którzy odbywają swoje zebrania plenarne dwukrotnie w ciągu roku. Działalność Komisji opiera się na współpracy między Konferencjami Episkopatu krajów Wspólnoty oraz ze Stolicą Apostolską. COMECE, której siedzibą jest Bruksela, posiada swoje własne i niezależne struktury (przewodniczący, sekretariat, komisje) oraz utrzymuje stosunki ze strukturami europejskimi¹ Realizując swoją działalność COMECE publikuje dokumenty, w których określa stanowisko Kościoła w krajach Wspólnoty, a obecnie Unii Europejskiej wobec aktualnych wydarzeń i samego procesu integracyjnego, dokonuje również krytycznej oceny tych zjawisk oraz tworzonego na potrzeby unijne prawodawstwa²

Współcześnie skład COMECE przedstawia się następująco: funkcję przewodniczącego pełni Josef Homeyer, biskup Hildesheim (Niemcy), w skład prezydium wchodzi dwaj wiceprzewodniczący: Adrianus van Luyn, biskup Rotterdamu (Holandia) oraz reprezentujący Konferencję Episkopatu Włoch biskup Attilio Nicora, a także ks. Noël Treanor, sekretarz generalny. Pozostali członkowie COMECE to: John Crowley, biskup Middlesbrough (Anglia i Walia), Luk De Hovre, biskup pomocniczy arcybiskupa Brukseli (Belgia), Joseph Duffy, biskup Clogher (Irlandia), Teodoro de Faria, biskup Funchal (Portugal), Fernand Franck, arcybiskup Luksemburga, Egon Kapellari, biskup Graz-Seckau (Austria), William Kenney, biskup pomocniczy arcybiskupa Sztokholmu (Szwecja), John Mone, biskup Paisley (Szkocja), Hippolyte Simon, biskup Clermont (Francja), Antonios Varthalitis, biskup Korfu (Grecja), Elias Yanes Alvarez, arcybiskup Saragossy (Hiszpania).

Jak twierdzi N. Treanor, pełniący funkcję sekretarza generalnego COMECE, jej głównym zadaniem „nie jest polityka i nie sprawy społeczne, jakkolwiek są

---

¹ Por. *Natura e futuro delle Conferenze Episcopali*, red. H. Legrand, J. Manzanares, A. Garcia y Garcia, Bologna 1988, s. 174–175.

² Por. *Les évêques d'Europe et la nouvelle évangélisation*, red. H. Legrand, Paris 1991, s. 488–492.

one oczywiście bardzo ważne, ale wyrażanie i akcentowanie duchowego i religijnego wymiaru budowania wspólnej Europy”³

2. Ład społeczny w zjednoczonej Europie

W *Orędziu z okazji zbliżających się wyborów do Parlamentu Europejskiego*, opublikowanym dnia 29 marca 1984 r., COMECE wskazała na niekorzystne zjawiska, które niepokoją mieszkańców Wspólnoty Europejskiej. Należą do nich: wzrost bezrobocia, brak perspektyw na przyszłość dla ludzi młodych, pojawianie się nowych form ubóstwa, problemy związane z integracją w społeczeństwach zachodnich imigrantów, narastanie fali przemocy i terroryzmu, a także wyścig zbrojeń, niosący zagrożenie dla spokoju światowego. Brak zaufania do form organizacyjnych współczesnego społeczeństwa sprzyja zamykaniu się na potrzeby innych, czego przejawem jest spadek liczby urodzeń, obrona przywilejów pewnych grup społecznych, protekcjonizm państwowy oraz brak działań na rzecz krajów Trzeciego Świata. Biskupi krajów Wspólnoty, wskazując na Jezusa Chrystusa jako źródło nadziei, wyrażają przekonanie, że możliwe jest, mimo tych negatywnych zjawisk, budowanie nowego społeczeństwa i Europy, która przekroczy granice Wspólnoty. Działania te powinny opierać się na odpowiedzialności rządzących Europą za współczesny świat, zacieśnieniu współpracy między państwami europejskimi i Europejczykami. Istotne znaczenie ma również popieranie, w imię sprawiedliwości społecznej, integralnego rozwoju i pokoju między Wschodem i Zachodem Europy oraz Północą i Południem świata.

W *Orędziu* przypomniano również, że rozwój ekonomiczny zawsze powinien pozostawać w służbie osoby ludzkiej. Dlatego Wspólnota Europejska nie może poprzestawać tylko na tworzeniu wspólnego rynku, ale „budować Europę ludzi i narodów, Europę, w której będzie poszanowana nienaruszalna godność każdego człowieka i każdej rodziny, Europę, w której każda kultura, każda wspólnota rozwijają się i wzajemnie ubogacają, Europę, w której imigranci i uchodźcy znajdą miejsce, Europę, która dostrzega w krajach Trzeciego Świata prawdziwych partnerów” Tworzenie takiej Europy przekracza możliwości działania polityków i urzędników Wspólnoty, wymaga bowiem współpracy wszystkich. Biskupi wskazują na różne formy konkretnego zaangażowania: przełamywanie nienawiści i uprzedzeń z przeszłości, dzielenie się z najbardziej potrzebującymi, poznawanie innych języków i kultur, spotkania międzynarodowe i udział w działalności stowarzyszeń⁴

³ „Biuletyn Informacyjny KAI”, nr 44(294), 1997, s. 27–28.

⁴ Por. „La Documentation Catholique” nr 1873 (6 mai 1984), s. 496 (dalej DC).

Owoce zebrania plenarnego COMECE w 1997 r., w którym uczestniczyli również eksperci Unii Europejskiej, był dokument *Prawda, pamięć solidarność – klucze do pokoju i pojednania*. Skierowany do wszystkich obywateli Europy, nawiązuje do najważniejszych treści nauczania społecznego Kościoła i jest wyrazem zaangażowania COMECE, jako instytucji kościelnej i międzynarodowej, działającej na rzecz integracji i pokoju w Europie. Znaczna część dokumentu została poświęcona opisowi uwarunkowań historycznych i współczesnych. Europa przez stulecia była areną konfliktów. W takim kontekście rozwijało się nauczanie społeczne Kościoła. Współcześnie pojawiły się nowe wyzwania, wynikające ze zmiany układów politycznych po 1989 r., z dezintegracji systemu komunistycznego i integracji państw zachodniej Europy. Wyzwania te wymagają interpretacji w świetle nauczania społecznego Kościoła. Autorzy dokumentu wskazują na pozytywne cechy przemian w Europie, do których zaliczają: zniesienie granic między krajami Unii i zliberalizowanie przepisów celnych, postęp procesów integracyjnych, poszerzenie NATO o kraje Europy Środkowej i Wschodniej, działalność Rady Europy, Unii Europejskiej, a także Organizacji na rzecz Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, upadek dyktatur komunistycznych bez przelewu krwi, demokratyzację życia w krajach postkomunistycznych, wyrażającą się w poszanowaniu praw i wolności oraz w reformach gospodarczych. Dostrzegają również wydarzenia niosące niebezpieczeństwo dla przyszłości kontynentu. Należą do nich: narastanie fali nacjonalizmu, która wywołuje konflikty w byłej Jugosławii, w kraju Basków, Irlandii Północnej i na Korsyce, łamanie umów międzynarodowych o zakazie prób z bronią atomową, niosących niebezpieczeństwo konfliktów nuklearnych (Pakistan i Indie), a także narastanie fali terroryzmu i zorganizowanej przestępczości, która stanowi realne zagrożenie dla systemów demokratycznych. Niepokój wzbudzają również problemy społeczne krajów Europy Środkowej i Wschodniej, takie jak wzrost bezrobocia, narkomanii, przestępczości, narastającej nietolerancji i przemocy wobec mniejszości etnicznych i imigrantów. Te negatywne zjawiska stawiają przed Kościołem i instytucjami europejskimi określone zadania. Za najważniejsze zostały uznane: przeciwdziałanie przemocy, poszanowanie praw mniejszości, dalsze działania na rzecz rozbrojenia i ograniczania zbrojeń, troska o integralny rozwój społeczeństw oraz tworzenie nowych relacji między narodami, opartymi na pojednaniu, poznaniu ich kultury i wzajemnym zaufaniu⁵

Podczas szczytu Unii Europejskiej w Nicei w dniach 7–11 grudnia 2000 r. została proklamowana *Karta Praw Podstawowych*⁶ W jej przygotowaniu

⁵ Por. DC nr 2202 (18 avril 1999), s. 378–386.

⁶ Por. *Karta Praw Podstawowych z komentarzem*, red. S. Hambura, M. Muszyński, Bielsko-Biała 2001, s. 33–35.

uczestniczyły instytucje europejskie, szczególnie Rada Europy, a także parlamentarzyści państw członkowskich oraz Kościoły, organizacje związkowe i pozarządowe. Własną propozycję Karty Praw Podstawowych przedstawiła również COMECE⁷ Na wniosek premiera Francji L. Jospina usunięto z opracowanego po szerokich konsultacjach tekstu Karty fragmenty mówiące o dziedzictwie religijnym Unii Europejskiej. Fakt ten wywołał liczne protesty w środowiskach kościelnych, politycznych i intelektualnych. Komentarze pochodzące od przedstawicieli COMECE podkreślają, że Karta zawiera wiele elementów pozytywnych z punktu widzenia nauczania społecznego Kościoła. Osoba ludzka i jej nienaruszalna godność, a także wolność, równość, obywatelskość i solidarność uznane zostały za wartości istotne, a zasada pomocniczości za główne prawo życia społecznego zjednoczonej Europy. Mimo że brak jest odniesień do religii, wyraźnie została podkreślona wartość prawa naturalnego, które jest zapisane w sercu każdego człowieka i, jak interpretują chrześcijanie, pochodzi od Boga. Trudności nastroczą jednak kwestie natury etycznej. Pierwszą z nich jest zakaz klonowania istot ludzkich, ograniczony wyłącznie do klonowania reprodukcyjnego oraz rozróżnienie między prawem do zawierania małżeństwa i prawem do zakładania rodziny, co w konsekwencji może prowadzić do legalizowania związków homoseksualnych i przyznawania im praw przysługujących rodzinom. Te ostatnie problemy zostały szerzej omówione w komunikacie z dnia 8 lutego 2000 roku⁸ COMECE wskazuje na fakt upowszechniania się nowych form związków w nowoczesnym społeczeństwie. Dlatego konieczna jest obrona tradycyjnego modelu rodziny ze strony zarówno państwa, jak i społeczeństwa. Ten sam dokument, odnosząc się do zmian w Karcie Praw Podstawowych, zaznacza, że wolność myśli sumienia i religii jest podstawowym prawem człowieka i ma swoje zastosowanie również w wymiarze społecznym. Wynika z tego, że „Kościoły, stowarzyszenia i wspólnoty religijne winny móc wydawać postanowienia, będące konkretnym wyrazem owej wolności, a postanowienia te winny posiadać moc prawną”⁹

Powołany w 2001 r. Konwent Europejski i jego działalność cieszy się poparciem i zainteresowaniem COMECE z tej racji, że stanowi on „dla obywateli, wielu instytucji, stowarzyszeń i wspólnot w społeczeństwie, zarówno państw członkowskich, jak i krajów kandydujących, wyjątkową możliwość bezpośredniego włączenia się w budowanie Europy jutra” *W Oświadczeniu Sekretariatu*

⁷ Por. „Wokół Współczesności”, Biuletyn OCIFE nr 8(42), 2000, s. 6–10. Warto zauważyć, że projekt ten w preambule również nie odwołuje się wprost do dziedzictwa chrześcijańskiego Europy.

⁸ Cyt. za O. de Berranger, *Prawa podstawowe w sercu Europy*, „Wokół Współczesności”, Biuletyn OCIFE nr 2(45), 2000, s. 1–7.

⁹ Tamże, s. 6.

COMECE z 21 maja 2002 r. na temat działalności Konwentu¹⁰ zaproponowano doprecyzowanie dwuznacznych, z punktu widzenia nauki Kościoła, sformułowań Karty Praw Podstawowych, odnoszących się do klonowania, małżeństwa, rodziny, wolności religijnej, wychowania i zagadnień społecznych. Autorzy postulują również zamieszczenie w przyszłym traktacie konstytucyjnym odniesienia do Boga, które „stanowi jednocześnie gwarancję dla wolności osoby”, a także zagwarantowanie wolności sumienia, religii i przekonania w wymiarze indywidualnym, zbiorowym i instytucjonalnym. Istotne znaczenie dla funkcjonowania Unii Europejskiej mają trzy podstawowe zasady życia społecznego: dobro wspólne, pomocniczość i solidarność. Realizacją zasady solidarności jest tzw. „metoda wspólnotowa, będąca czymś innym niż system międzyrządowy czy prosta fuzja państw narodowych” Stosowana przez instytucje europejskie, m.in. Komisję Europejską i Parlament Europejski, posiadająca legitymizację demokratyczną, „sprawdziła się jako niezbędna w realizacji wspólnego interesu Unii Europejskiej” Metoda ta posiada również swoje zastosowanie w działaniach na rzecz dobra wspólnego w aspekcie wewnętrznym i zewnętrznym Unii. Stosowanie zasady pomocniczości jest szczególnie widoczne w relacjach rodziny jako podstawowej komórki społecznej wobec społeczeństwa, państwa i innych struktur, a także w działalności struktur pośrednich, np. organizacji zakorzenionych w społeczeństwie i odgrywających rolę wspierającą. Nieustanny dialog ze strukturami pośrednimi i ich wkład w rozwiązywanie bieżących problemów społecznych jest konieczny dla prawidłowego funkcjonowania struktur unijnych.

3. Rozszerzenie Unii Europejskiej

Z okazji przystąpienia Hiszpanii i Portugalii do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, które dokonało się w 1986 r., COMECE skierowała dnia 28 marca 1985 r. *list do przewodniczących Konferencji Episkopatu* tych krajów, w którym wskazano na korzyści i niebezpieczeństwa integracji. Do pierwszych zaliczono szansę na rozwój gospodarczy, wymianę handlową i kulturową w ramach Wspólnoty, a także umocnienie pokoju w Europie dzięki wysiłkom nowych państw członkowskich. Poszerzenie Wspólnoty stawia jednak nowe zadania dla instytucji europejskich, wynikające z konieczności zastosowania *acquis communautaire* oraz z istniejących różnic w poziomie rozwoju gospodarczego i społecznego. Kraje przystępujące do Wspólnoty powinny wnieść własne dziedzictwo kulturowe i duchowe, które stanowić będzie ubogacenie narodów Wspólnoty. Udział w strukturach EWG przyczyni się również do poprawy sytuacji i zagwarantowania podstawowych praw imigrantom z tych krajów, którzy

¹⁰ Por. <http://andrzej.kai.pl/ekai/europa/?MID=3991>.

mieszkają w innych państwach Wspólnoty i są narażeni na przejawy rasizmu czy ksenofobii. Pojawiła się również szansa na rozwój relacji z krajami Ameryki Łacińskiej, związanych tradycyjnie z tymi państwami. Poszerzenie Wspólnoty jest także dla Kościołów lokalnych szansą na pogłębienie wspólnoty eklezjalnej przez lepsze wzajemne poznanie, nawiązanie bliższej współpracy z zachowaniem własnych, specyficznych tradycji religijnych. Kraje należące i przystępujące do Wspólnoty powinny być otwarte na pozostałe kraje Europy, z którymi łączy je wspólne dziedzictwo chrześcijańskie, kultura i odpowiedzialność za przyszłość Europy i świata¹¹

Deklaracja COMECE z racji kolejnych wyborów do Parlamentu w czerwcu 1994 r. podjęła **problem rozszerzenia o Austrię, Finlandię, Norwegię i Szwecję**. Wskazała też na potrzebę rozwiązywania problemów społecznych w wymiarze międzynarodowym, a nawet ogólnoswiatowym. Odnosząc się bezpośrednio do wyborów, biskupi traktują udział w nich jako przejaw odpowiedzialności za przyszłość Unii oraz praktyczne umacnianie zasad demokratycznych. Ponieważ Unia Europejska jest w szczególności sposobem odpowiedzialna za pokój na świecie oraz rozwój demokracji i poszanowanie praw człowieka, biskupi wskazują wartości podstawowe dla Europy, a tym samym na kryteria, jakimi należy się kierować przy wyborze kandydatów do Parlamentu oraz ich programów. Należą do nich poszanowanie godności osoby ludzkiej oraz praw człowieka, szczególnie prawa do wolności religijnej i nauczania, poszanowanie wartości rodziny, ochrona życia ludzkiego na każdym jego etapie, działania na rzecz uchodźców, bezrobotnych, a także na rzecz krajów Trzeciego Świata. Istotne znaczenie ma uznanie różnic kulturowych, które ubogacają społeczeństwa Europy¹²

Perspektywa rozszerzenia Unii Europejskiej o kraje środkowej i wschodniej części kontynentu stała się tematem oświadczenia opublikowanego w Brukseli 9 maja 1997 r. pt. **Budować duchowy most jedności między narodami**¹³ Przyjęcie nowych państw stanowi wyzwanie dla polityków, ale jest także „moralnym obowiązkiem wobec wszystkich ludzi dobrej woli w Europie” Podjęcie tego dzieła umożliwi upowszechnienie takich wartości jak solidarność, wzajemne poszanowanie i przyjaźń oraz zagwarantuje pokój na kontynencie. „Uważamy, że niebezpiecznym złudzeniem jest ufność, że stabilność i pokój da się ochronić w zachodnioeuropejskiej cytadeli, bez integracji z Unią innych krajów Europy” Rozszerzenie Unii będzie miało również wymiar globalny, ja-

¹¹ Por. *Lettre de la Commission des évêques de la Communauté européenne aux présidents des Conférences épiscopales d'Espagne et du Portugal* (28 mars 1985). DC nr 1896 (19 mai 1985), s. 553–554.

¹² Por. DC nr 2095 (5 juin 1994), s. 540–541.

¹³ „Biuletyn Informacyjny KAI” nr 21(271), 1997, s. 29.

ko przykład pokojowej współpracy politycznej i gospodarczej dla innych narodów. Państwa kandydujące muszą sprostać niełatwym warunkom, natomiast struktury unijne, aby zapewnić sprawne działanie w nowych warunkach, muszą zostać zreformowane. Reformy Unii, zgodne z traktatem z Maastricht, wymagają szerokiego konsensusu społecznego, poprzedzonego dialogiem polityków ze społeczeństwem. Dialog jest również konieczny ze względu na niezbyt zadowalającą sytuację gospodarczą i społeczną w większości państw członkowskich. Przygotowanie społeczeństw unijnych do przystąpienia nowych państw wymaga także budowania „duchowego mostu jedności między narodami”, czyli działań na rzecz pojednania i porozumienia, przyjaźni i poszanowania dla odmiennej kultury. Inicjatywy te, w których uczestniczy także Kościół katolicki, będą rozwijać się przede wszystkim w formie konkretnych spotkań „między pojedynczymi osobami i małymi grupami na Wschodzie i Zachodzie”

Dnia 5 grudnia 2001 r., na kilka dni przed kolejnym „szczytem europejskim”, który miał odbyć się w Laeken (Belgia) w dniach 14–15 grudnia 2001 r., COMECE opublikowała deklarację pt. *Budowanie zaufania między obywatelami w przyszłej Europie*¹⁴. Biskupi przypominają w niej, że integracja europejska, zachowując swój aspekt gospodarczy i polityczny, jest przede wszystkim „synonimem trwałego pokoju” W wymiarze wewnętrznym pokój zapewniają wypracowane unijne formy politycznego i społecznego współdziałania, w wymiarze zewnętrznym udział Unii w rozwoju światowym i rozwiązywaniu konfliktów międzynarodowych. Działania te są oparte o dialog, współpracę, solidarność i troskę, godność i poszanowanie praw człowieka – wartości istotne dla Unii Europejskiej, uznawane i popierane przez Kościół katolicki. Mimo niewątpliwych osiągnięć działalność Unii Europejskiej, jak stwierdzają biskupi, dla wielu obywateli pozostaje „czymś odległym i mało zrozumiałym, czasami nawet czymś fałszywie przedstawianym i cieszącym się złą opinią” Wynika to z postrzegania Unii, zarówno przez obywateli państw członkowskich, jak i przez rządy, bardziej jako rynku, dającego przywileje i chroniącego partykularne interesy, niż jako wspólnoty wartości, opartej na sprawiedliwości, wzajemnym szacunku, solidarności i zaangażowanym uczestnictwie. Umocnieniu zaufania wobec osób odpowiedzialnych za proces integracji oraz wobec struktur unijnych, a także przybliżenia ich obywatelom powinna służyć działalność Konwentu, oparta na następujących wartościach: „centralne miejsce osoby ludzkiej, solidarność, pomocniczość i przejrzystość” Wyrazem solidarności jest również zaproszenie do udziału w pracach Konwentu przedstawicieli państw kandydujących do Unii. Istotne znaczenie ma w tym kontekście zasada pomocniczości, która umożliwia czynny udział obywateli w procesie demokratyzacji

¹⁴ Por. „Wokół Współczesności”, Biuletyn OCIFE nr 11(54), 2001, s. 2–3.

europiejskiej, zapewniając „równowagę i spójność między instytucjami europejskimi, które promują europejskie dobro wspólne, a narodowymi oraz lokalnymi władzami” W pracach Konwentu powinny zostać włączone również organizacje pozarządowe i stowarzyszenia lokalne, a także instytucje i organizacje, które dostarczą szczegółowej analizy problemów występujących w Unii. Konwent powinien uwzględnić również w swoich działaniach Kościoły i wspólnoty religijne, które chronią dziedzictwo duchowe i religijne Europy oraz podejmują służbę na rzecz społeczeństw poprzez edukację, kulturę, działalność społeczną. Wiarygodność działań Konwentu na rzecz skutecznej reformy Unii wymaga przejrzystych i autonomicznych działań. Wtedy możliwe będzie zaangażowanie jak największej liczby obywateli, które uczyni działalność Konwentu procesem widocznie demokratycznym.

W deklaracji opublikowanej dnia 6 grudnia 2002 r. *przed szczytem Rady Europy w Kopenhadze (12–13 grudnia 2002 r.)*¹⁵, na którym zapadły decyzje o przyjęciu do Unii dziesięciu nowych państw, biskupi COMECE przypomnieli, że „Kościół katolicki zawsze wspierał wysiłki czołowych polityków i zwykłych obywateli zmierzające do tego, aby dać naszemu kontynentowi trwałą pokój i dobrobyt za pośrednictwem solidarnej wspólnoty, opartej na integracji gospodarczej i politycznej” Brzemienne w skutki decyzje polityczne i gospodarcze z Kopenhagi mają również swoje znaczenie moralne, a nawet duchowe, ponieważ źródłem niektórych wartości fundamentalnych dla Unii jest Ewangelia. Przesłanie COMECE skupia się wokół trzech słów–kluczy. Pierwszym jest *nadzieja*. Przystąpienie nowych państw członkowskich jest realizacją „nadziei na pojednanie”, która towarzyszyła ojcom zjednoczonej Europy, oraz zniesienia nienaturalnego podziału na Wschód i Zachód. Stwarza jednocześnie możliwość realizacji wizji Europy oddychającej obydwoma płucami, o której tak często przypomina Jan Paweł II. „Europeizacja wzbogaci Unię Europejską, wnosząc do niej nową jakość i nową tożsamość kulturową i historyczną” Ponieważ „wszyscy członkowie Unii są sobie równi, muszą więc działać nie tylko w interesie własnym, lecz także w interesie całej Wspólnoty” Fundamentem prawidłowego funkcjonowania poszerzonej Unii jest postawa *wzajemnego zaufania*. Wyraża się ono najpierw w pełnym uznaniu dla działań instytucji wspólnotowych, „którym państwa członkowskie powierzyły niezbędne prace dla dobra wspólnego”, a także w zaufaniu między przywódcami państw członkowskich oraz między obywatelami. Trzecim słowem – kluczem jest *solidarność* – „wyraz Chrystusowego przykazania miłości bliźniego”, jak piszą biskupi w deklaracji, wskazując na jej duchowe źródło. Znaczenie solidarności jako wartości istotnej dla funkcjonowania Unii jest wielokrotnie podkreślone w dokumentach,

¹⁵ Por. <http://andrzej.kai.pl/ekai/europa/?MID=3994>.

choćby w Karcie Praw Podstawowych z 2000 r. Solidarność nakłada konkretne zobowiązania. W imię solidarności kraje członkowskie „będą musiały zreformować swą dotychczasową politykę, zwłaszcza w dziedzinie rolnictwa, oraz podzielić się z nowymi państwami członkowskimi pomocą strukturalną, jaką otrzymują” Państwa przystępujące zaś, w imię solidarności, nie powinny stawiać nadmiernych żądań, jeśli od razu nie nastąpią pomyślne skutki procesu poszerzenia. Wyrazem solidarności jest również pomoc Unii w przeprowadzaniu koniecznych reform w Rumunii i Bułgarii w celu akcesji w 2007 r., a także pomoc Turcji oraz państwom bałkańskim. Podstawowe kryteria, jakie muszą być spełnione oprócz wymogów ściśle ekonomicznych, to „zapewnienie demokracji, przestrzeganie praw, praw człowieka oraz poszanowanie i ochrona mniejszości. Deklaracja COMECE wskazuje również na globalny wymiar solidarności, który wyraża się w odpowiedzialności Europy za rozwój ludzkości. Wysuwane są również konkretne propozycje. Przeznaczenie przez Unię 0,7% produktu krajowego brutto na Oficjalną Pomoc dla Rozwoju oraz „zaangażowanie polityczne na rzecz sprawiedliwego handlu, zrównoważonego rozwoju i solidarności, jakie ma miejsce w łonie Unii”, powinno być również stosowane wobec najbiedniejszych narodów i państw.

4. Unia Europejska wobec zjawiska globalizacji

Dnia 17 września 2001 r. prezydium COMECE opublikowało deklarację *Wezwanie do sprawiedliwości, odpowiedzialności i przemiany serc*¹⁶, wyrażając swoją solidarność z narodem amerykańskim i współczucie rodzinom ofiar zamachów terrorystycznych w Nowym Jorku i Waszyngtonie. Zdecydowanie odrzucono ideę „teologii terroru”, wskazując na fakt, że żadna z religii monoteistycznych (chrześcijaństwo, judaizm, islam) nie zawiera w sobie wezwania do przemocy. „Ten, kto dąży do zadawania śmierci bytom ludzkim, kto wspiera lub toleruje takie postępowanie, nie może uzasadniać go działaniem w imię Boga” Dokument wskazuje na trzy drogi rozwiązania powstałych po 11 września napięć, wymagające zaangażowania Unii Europejskiej. W trosce o sprawiedliwość należy ukarać sprawców zamachów i osoby, które z nimi współdziałały. Natomiast pilnym zadaniem polityków jest zahamowanie spirali odwetu i przemocy. Należy jednakże poddać sprawiedliwej ocenie podziały występujące w społeczności światowej, sprzyjające rodzeniu się terroryzmu, które mają swoje źródło w nadrozwoju i niedorozwoju. „Podział świata jest widoczny przede wszystkim w bogactwie i ubóstwie, a nie w różnicach między religiami i kulturami” Dlatego po raz kolejny zostało ponowione wezwanie do likwidacji rażących nierówności materialnych, ponieważ „celem mundializacji nie jest do-

¹⁶ Por. <http://www.cef.fr/catho/actus/communiqués/2001/commu20010918comece.php>

brobyt niektórych, ale sprawiedliwość dla wszystkich” W imię odpowiedzialności za współczesny świat religie monoteistyczne powinny kontynuować dialog religijny. Postulat ten jest uzasadniony wiarą w Jednego i Jedyne Boga oraz faktem, że islam stanowi współcześnie część składową religijnego dziedzictwa Europy. Obciążanie zbiorową odpowiedzialnością wyznawców islamu za terroryzm jest krzywdzące i nieusprawiedliwione. W ostatniej części deklaracji noszącej tytuł *Przemiana serc* podjęto raz jeszcze problem solidarności z narodami ubogimi. „Symbole bogactwa i potęgi kontrastują mocno z nędzą i niemocą wielu ludzi, którym wydaje się, że Zachód posiada serce z kamienia” Formami realizacji solidarności może być rozwój współpracy kulturalnej i gospodarczej, a także dialogu międzyreligijnego w państwach basenu Morza Śródziemnego oraz zrealizowanie przez państwa Unii obietnicy przeznaczania 0,7% PKB na pomoc w rozwoju krajom ubogim.

W dniach 13–14 maja 2002 r. odbył się w Escorialu pod Madrytem Kongres Społeczny z udziałem przedstawicieli Konferencji Episkopatu Ameryki Łacińskiej (CELAM) i biskupów reprezentujących COMECE. Kongres poprzedził drugi szczyt przywódców państw i rządów Ameryki Łacińskiej i Unii Europejskiej, zorganizowany w Madrycie w dniach 17–18 maja 2002 r. Owocem Kongresu była wspólna deklaracja *Poszanowanie praw człowieka, demokracja i bezpieczeństwo warunkiem solidarnego i bardziej ludzkiego społeczeństwa globalnego*¹⁷ Deklaracja wskazuje na wiele pilnych zadań stojących przed władzami państwowymi w Europie i Ameryce Południowej oraz formułuje liczne postulaty odnoszące się do życia społecznego. Podstawowym warunkiem rozwoju jest dalszy postęp procesów demokratycznych, zapewniający pełny udział w życiu społecznym jak najszerzym grupom obywateli. Demokracja wymaga poszanowania prawa do życia, jako podstawowej normy cywilizacji, a także innych praw człowieka, zwalczania korupcji i handlu narkotykami, kontroli i radykalnej redukcji zbrojeń, a także przeciwdziałania współczesnym formom niewolnictwa i handlu ludźmi. Doświadczenia i mechanizmy wypracowane w Europie oraz „twórczy nacisk Unii Europejskiej stanowi niezbędny warunek osiągnięcia pełnej demokratyzacji życia politycznego w krajach Ameryki Łacińskiej”

Relacje między państwami, regionami i społecznością ogólnoswiatową powinny mieć za swój fundament zasadę pomocniczości. Dlatego należy wyciągnąć praktyczne wnioski z takich pojęć, jak: „godność ludzka, wolność, solidarność, uczestnictwo, społeczeństwo obywatelskie, prawa człowieka” i odnieść je do konkretnych uwarunkowań społecznych, „aby człowiek mógł się w nich odnaleźć i wraz z innymi (uczestnictwo) realizować swoje przeznaczenie” Globalizacja, integracja regionalna dokonująca się w Unii Europejskiej i w krajach

¹⁷ Por. „Wokół Współczesności” Biuletyn OCIPE nr 7(61), 2002, s. 1–5.

Ameryki Łacińskiej, a także inne formy współpracy międzynarodowej powinny być inspirowane solidarnością, sprawiedliwością oraz opcją preferencyjną na rzecz ubogich. „Jest rzeczą nie cierpiącą zwłoki poświęcenie się zadaniu zasypania raz na zawsze przepaści między biednymi a bogatymi”, między Europą a krajami Ameryki Łacińskiej i Afryki. Służyć temu powinny reformy międzynarodowego rynku handlowego oraz wsparcie rozwoju produkcji. Przykładem pożądanых działań na rzecz rozwoju jest porozumienie między Unią Europejską a Chile, Paktem Andyjskim, Wspólnym Rynkiem Środkowoamerykańskim i Wspólnym Rynkiem Karaibów. Zahamowanie odpływu kapitału z Ameryki Łacińskiej do Europy oraz zmniejszenie lub darowanie długów zagranicznych, obciążających gospodarki państw na drodze do rozwoju, opieka nad migrantami, „aby nie zostali wykorzystani z powodu swojego tymczasowego statusu prawnego”, przebywających nielegalnie w danym państwie, pomoc bezrobotnym, ochrona dzieci pracujących, umożliwienie pracy młodzieży to kolejne postulaty wynikające z międzynarodowej solidarności. Jej materialnym wyrazem jest przeznaczenie 0,7% PKB państw Unii Europejskiej na rzecz rozwoju.

Interesująca jest z punktu widzenia katolickiej nauki społecznej definicja globalizacji. Globalizacja „nie oznacza jednorodności, lecz współdziałanie różnorodności, zachowuje osobowość każdego narodu i otwiera je wzajemnie na dialog” Wynika z niej konieczność współpracy międzynarodowej w dziedzinie rolnictwa, technologii, wymiany naukowej, współdziałania „na rzecz edukacji i wyrównania poziomu wiedzy przez użyczenie kadry i finansowanie permanentnych działań”, np. w formie stypendiów naukowych fundowanych przez Unię Europejską.

5. Poszanowanie prawa do życia

W odpowiedzi na propozycję Komisji Ochrony Środowiska, Zdrowia Publicznego i Ochrony Konsumentów Parlamentu Europejskiego z dnia 29 kwietnia 1991 r., dopuszczającą eutanazję w przypadku osób nieuleczalnie chorych lub wówczas, gdy wykorzystane zostały wszelkie metody leczenia, COMECE opublikowała **deklarację**, w której zdecydowanie przeciwstawiła się wprowadzeniu do prawodawstwa europejskiego zapisów prawnych, zagrażających godności osoby ludzkiej¹⁸. Przykazanie „nie zabijaj” należące do prawa naturalnego i przez wieki stanowiące główne prawo moralne ludzkości znalazło potwierdzenie w powszechnie obowiązujących konwencjach praw człowieka. Objawienie zaś ukazuje życie jako dar Boga, który człowiek powinien szanować, i o który powinien się troszczyć od poczęcia aż do naturalnej śmierci. Pochodzenie życia człowieka stworzonego na obraz Boży uzasadnia jego nienaruszalną godność,

¹⁸ DC nr 2034 (1–15 septembre 1991), s. 791–793.

niezależnie od wieku, stanu zdrowia i sytuacji życiowej. Żadne prawo stanowione ani władza ludzka nie może określać końca życia ludzkiego ani decydować o jego godności. Eutanazja nie powinna być traktowana jako jedna z metod medycyny paliatywnej, stosowana na prośbę pacjenta, ponieważ „w chwilach wielkiego bólu wolność człowieka nie jest całkowita i jego decyzje nie są decyzjami świadomymi”, ani tym bardziej na prośbę jego najbliższych. Opieka na ludźmi starszymi i chorym terminalnie wymaga z jednej strony rozwijania sieci placówek medycyny paliatywnej i przygotowania odpowiedniego personelu, z drugiej zaś uszanowania godności człowieka chorego i umierającego przez lekarzy i najbliższą rodzinę oraz miłości okazywanej choremu i towarzyszeniu mu w chorobie¹⁹

Propozycja COMECE dotycząca projektu Karty Praw Podstawowych podkreśla absolutny charakter prawa do życia oraz konieczność jego ochrony od poczęcia do naturalnej śmierci. Odnosząc się do eksperymentów genetycznych COMECE proponuje następujący zapis: „każda istota ludzka ma prawo do narodzin za przyczyną współdziałania mężczyzny i kobiety” Powyższe prawa powinny być chronione w Unii Europejskiej w kontekście praktyk medycznych, biotechnologicznych oraz w prowadzonych badaniach naukowych²⁰

W opublikowanym w ostatnich dniach grudnia 2002 r. *oświadczeniu sekretariatu COMECE*²¹ odnośnie przyjętego przez Parlament Europejski w Strasburgu dnia 3 lipca 2002 r. *Raportu w sprawie zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego i praw w tej dziedzinie Anny van Lancker (A5-0223/2002)* biskupi stanowczo opowiedzieli się przeciwko dopuszczalności aborcji i upowszechnieniu środków antykoncepcyjnych, wskazując jednocześnie na zdecydowanie ideologiczny charakter raportu, niezgodny z przepisami Unii Europejskiej i praktyką „stosowania opieki zdrowotnej w dziedzinie praw seksualnych i reprodukcyjnych w wymiarze lokalnym” Biskupi przypomnieli, że zgodnie z unijnym prawem „Unia Europejska nie ma żadnej władzy ani uprawnień w zakresie aborcji lub innych zagadnień związanych z usługami w dziedzinie zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego. Sprawy te należą wyłącznie do kompetencji państw członkowskich (...)” Główny zarzut postawiony przez COMECE polega na tym, że Parlament Europejski, wbrew zasadzie pomocniczości, próbuje narzucić państwom członkowskim i kandydującym aborcję i upowszechnienie środków antykoncepcyjnych. „Niezrozumiałą i godną potępienia jest też zawarta w raporcie sprzeczność: z jednej strony raport zapewnia o poszanowaniu zasady pomocniczości i zawiera obszerny fragment dotyczący zdrowia seksualnego, z drugiej

¹⁹ Por. tamże, s. 794–795.

²⁰ Por. „Wokół Współczesności”, Biuletyn OCIFE nr 8(42), 2000, s. 6. 9.

²¹ Por. <http://andrzej.kai.pl/ekai/europa/?MID=3992>.

natomiast redukuje i zawęża prowadzenie działań na rzecz zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego w krajach członkowskich i kandydackich” Raport nie posiada mocy prawnej, a zatem nie zmienia obowiązującego prawa Unii Europejskiej, jej krajów członkowskich i kandydujących. Jednak „godne ubolewania i niestosowne jest to, że Parlament Europejski usiłuje wpływać na politykę nie tylko państw członkowskich, lecz nawet krajów kandydujących, w dziedzinie, w której nie ma żadnych uprawnień” Publikacja raportu, zdaniem COMECE, może się przyczynić „do dyskredytacji Parlamentu Europejskiego. Z jednej strony może on stwarzać wrażenie, że Parlament próbuje narzucać krajom członkowskim i kandydackim poparcie dla polityki, o której tylko one same mają prawo demokratycznie rozstrzygać. Z drugiej strony prowadzi to do nasilania się podejrzeń, że Parlament nie ma ważniejszych spraw niż ogłaszanie raportów nt. zagadnień dalekich od jego kompetencji” Uzasadniony jest zatem osąd, że przyjęcie raportu nie będzie sprzyjać budowaniu zaufania obywateli do demokratycznego procesu decydowania w Unii Europejskiej.

6. Kościoły w Unii Europejskiej

Zadaniem chrześcijan w jednoczącej się Europie jest „twórcze włączanie się w poszukiwanie takich rozwiązań dla wyzwań społeczno-etycznych, które sprzyjać będą dobru wspólnemu i godności osoby ludzkiej, zgodnie z wartościami uniwersalnymi i chrześcijańskim obrazem człowieka”²² Ostatnia część *Oświadczenia Sekretariatu COMECE z 21 maja 2002 r.* podejmuje ponownie problem miejsca Kościołów w Unii Europejskiej oraz zadań, jakie mają do spełnienia. Ponieważ wielkie ruchy i tradycje religijne, duchowe, intelektualne stanowią wspólne dziedzictwo, „specyficzny udział Kościołów i wspólnot religijnych powinien być wpisany do traktatu konstytucyjnego przyszłej Unii Europejskiej” Zdaniem Autorów do tekstu traktatu powinna być również włączona deklaracja nr 11 Traktatu Amsterdamskiego, uznająca status Kościołów i wspólnot religijnych zgodnie z prawodawstwem obowiązującym w poszczególnych państwach członkowskich.

Propozycje Komisji Episkopatów Wspólnoty Europejskiej (COMECE) oraz Konferencji Kościołów Europejskich (KEK) pt. *Kościół i Wspólnoty Religijne w Traktacie Konstytucyjnym Unii Europejskiej*²³ zostały przesłane w specjalnym liście do Valéry’ego Giscarda d’Estaing’a, przewodniczącego Konwentu Europejskiego, dnia 1 października 2002 r. Autorzy stwierdzają, że ponieważ ustawodawstwo unijne bezpośrednio wpływa na religię w wielu obszarach prawa, brak odniesień do religii, wspólnot religijnych czy Kościołów byłby istot-

²² Por. <http://andrzej.kai.pl/ekai/europa/?MID=3994>.

²³ Por. <http://andrzej.kai.pl/ekai/europa/?MID=3993>.

nym brakiem opracowywanego Traktatu. „Religia, Kościoły i wspólnoty religijne nadają znaczenie społeczeństwu jako pewnej całości, stosunkom Unii z obywatelami, a także wartościom i tożsamości, na których opiera się społeczeństwo”

Propozycje, ze względu na ich precyzyjne sformułowania, warto przytoczyć w całości. Pierwsza z nich stanowi, że „Unia Europejska uznaje i szanuje prawo Kościołów i wspólnot religijnych do swobodnego organizowania się zgodnie z zasadami prawa narodowego, własnymi przekonaniem i statutami oraz do realizacji zadań religijnych w ramach praw podstawowych” Ponieważ prawo do wolności religijnej obejmuje również możliwość tworzenia wspólnot zgodnie z własnymi przekonaniem religijnymi, Unia powinna zagwarantować prawo organizowania się, nauczania, sprawowania kultu, działalności kulturalnej, charytatywnej i duszpasterskiej. Uznanie zasad prawa narodowego, własnych przekonań i statutów wynika z różnych form regulacji stosunków państwo–Kościoł w krajach unijnych. Konieczność proponowanego zapisu wynika również z faktu, że „ani art. 10 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej, ani art. 9 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka nie gwarantują instytucjonalnej wolności religijnej ani prawa do samookreślenia się Kościołów i wspólnot religijnych. Te artykuły dotyczą przede wszystkim praw jednostkowych; wymiarem instytucjonalnym zajmuje się tylko aktualne orzecznictwo prawne” Propozycja druga określa, że „Unia Europejska szanuje szczególną tożsamość i udział w życiu publicznym Kościołów i wspólnot religijnych, jak również prowadzi z nimi dialog strukturalny” Oznacza to, że Unia Europejska powinna gwarantować poszanowanie specyficznej tożsamości tych wspólnot, związanej z ich różnym samorozumieniem i strukturami prawnymi, stanowiącymi istotny element społeczeństwa obywatelskiego. Dialog i konsultacje z Kościołami oraz wspólnotami religijnymi przyczynia się do poszanowania praw podstawowych i demokratyzacji życia. Propozycja trzecia została sformułowana następująco: „Unia Europejska szanuje i nie narusza statusu Kościołów i wspólnot religijnych, jaki gwarantuje im prawo poszczególnych krajów członkowskich. Podobnie Unia szanuje status organizacji filozoficznych oraz bezwyznaniowych” Nawiązuje ona bezpośrednio do Deklaracji nr 11 Aktu Końcowego Traktatu Amsterdamskiego, która stanowi, że „Unia Europejska szanuje i nie narusza statusu Kościołów, stowarzyszeń i wspólnot religijnych, a także instytucji bezwyznaniowych, gdyż są uznawane w każdym państwie członkowskim” Istniejące różnorodne rozwiązania prawne stosunków państwo–Kościoł są wyrazem tożsamości narodowej poszczególnych narodów, uznania dla odmiennych rozwiązań prawnych, a także konkretną formą realizacji zasady pomocniczości.

7. Problemy gospodarcze Unii Europejskiej

W lutym 1998 r. z inicjatywy COMECE zorganizowano **konferencję poświęconą unii walutowej**. Wprowadzenie wspólnej waluty (euro), chociaż przyczyni się do jeszcze większej integracji krajów członkowskich, stwarza wiele problemów natury gospodarczej, ze względu na różny poziom rozwoju poszczególnych państw. Unia walutowa nie rozwiąże problemu bezrobocia, ubóstwa ani tym bardziej problemów strukturalno-finansowych w poszczególnych krajach. Dlatego warunkiem powodzenia przedsięwzięcia jest, zdaniem uczestników konferencji, stabilność gospodarki rynkowej oraz stabilność cen. Wprowadzenie nowej waluty jest nie tylko wydarzeniem ekonomicznym, mieć będzie ono również swoje konsekwencje kulturowe i społeczne. Dlatego, zdaniem biskupa A. van Luyn'a, konieczne jest budowanie „klimatu nadziei”, polegającego na szukaniu równowagi między skutecznością działań gospodarczych a sprawiedliwością, na dowartościowaniu opcji na rzecz ubogich, na takim prowadzeniu reform ekonomicznych, aby była poszanowana godność osoby ludzkiej i jej prawa²⁴ Deklaracja *Stabilna unia monetarna – nadzieją solidarnej Europy* została ogłoszona 6 grudnia 2000 r. i dotyczy w całości zagadnień związanych z przygotowaniem do wprowadzenia euro do obiegu powszechnego i zastąpienia nim walut narodowych od 1 stycznia 2002 roku²⁵ Biskupi dostrzegają w nowej walucie europejskiej, używanej w rozliczeniach handlowych od 1 stycznia 1999 r., przejaw integracji politycznej zapewniającej pokój wewnętrzny, dzięki dialogowi politycznemu i społecznemu, oraz pokój zewnętrzny, a także element stabilności gospodarczej i społecznej. Unia monetarna zakłada wzmocnienie procesu integracji europejskiej w wymiarze gospodarczym i politycznym. Może jednak wywołać pewne napięcia w wymiarze społecznym, wynikające z braku zaufania pewnych grup obywateli do nowego pieniądza oraz z trudności w posługiwaniu się nim. Te przeszkody powinny zostać pokonane przez ukazanie pozytywnych stron unii monetarnej: zmniejszenia inflacji, mocnej pozycji euro w stosunku do dolara amerykańskiego, ochronę Europy przed skutkami kryzysu gospodarczego, który wystąpił w Azji północno-wschodniej, Brazylii i Rosji w połowie 1997 r., a także poprzez zwiększenie wiarygodności tych, którzy gwarantują stabilność i siłę nabywczą, np. Centralnego Banku Europejskiego. Pomyślność wprowadzenia *euro* wymaga solidarnego zaangażowania wszystkich państw członkowskich. Niebezpieczne byłyby również zbyt wielkie oczekiwania stawiane nowej walucie. *Euro* powinno po-

²⁴ Por. A. van Luyn, *Euro – wydarzenie ekonomiczne i społeczno-kulturalne*. „Wokół Współczesności”, Biuletyn OCIPE nr 10(21), 1998, s. 6–7; H. Tietmeyer, *Konsekwencje politycznej unii walutowej dla Unii Europejskiej*, Tamże s. 9–13.

²⁵ Por. <http://www.cef.fr/catho/endit/argent/euro/index.php>

zostać niezależne od wpływów politycznych i nie może służyć celom ważnym, choć doraźnym np. walce z bezrobociem, ponieważ „walka z inflacją daje korzyści tym, którzy są ekonomicznie słabi i w mniejszej mierze mogą się przed nią obronić” To właśnie te kategorie wymagają, w imię solidarności, podjęcia reform w wymiarze narodowym i europejskim, które zapewnią im równe szanse, dostęp do rynku dóbr i pracy. Polityka finansowa strefy *euro* nie może pozostać obojętna na inne kraje świata, szczególnie te na drodze do rozwoju. „Stabilizujący, ogólnoświatowy wpływ *euro* we współzawodnictwie z dolarem amerykańskim byłby pożądanym, szczególnie z punktu widzenia najuboższych w krajach, które musiały walczyć z dewaluacją w ostatnich latach” Celem unii monetarnej jest w pierwszym rzędzie stabilność finansowa, istotna dla prawidłowego funkcjonowania Unii oraz mająca swój pozytywny wpływ na gospodarkę europejską i ogólnoświatową. Wspólny pieniądz daje Europie autonomię i bezpieczną politykę monetarną, która przyczynia się do dobra wspólnego. Podczas kryzysów finansowych unia monetarna wpływała stabilizująco zarówno na gospodarkę państw unijnych, jak i państw Europy Wschodniej i Środkowej. Dlatego tezy o nowych podziałach ekonomicznych, wynikających z wprowadzenia *euro*, są bezpodstawne. „*Euro* nie dzieli, ale tworzy przestrzeń stabilności, z której korzystają inne kraje” Alternatywą byłyby rywalizacja między walutami międzynarodowymi i, w konsekwencji, zanegowanie konieczności współdziałania na drodze do rozwoju. Unia monetarna nie jest celem samym w sobie, lecz stanowi jeden z etapów do pełnej integracji politycznej i społecznej. Dlatego biskupi dostrzegają w jej istnieniu nadzieję na budowanie Europy bardziej solidarnej. Ta nadzieja ma tym większe znaczenie, że właśnie obywatele Europy „oczekują perspektywy Europy solidarnej, a nie tylko dobrze funkcjonującego systemu monetarnego”

Wspólna polityka rolna jest jednym z fundamentów Unii Europejskiej, a zarazem wzbudza największe kontrowersje i wymaga ogromnych subwencji z unijnego budżetu (42,2%). Sytuacja kryzysowa europejskiego rolnictwa, pogłębiona przez epidemię BSE i pryszczycy w ostatnich latach, wymaga pilnego rozwiązania. Reformy proponowane przez instytucje europejskie zostały ocenione z pozycji chrześcijańskich w dwóch dokumentach COMECE. Pierwszy z nich, deklaracja, opublikowana w Rzymie 30 marca 2001 r. nosząca tytuł *Kryzys i jego konsekwencje*²⁶, zawiera szczegółową analizę objawów kryzysu rolnictwa, wskazuje na główne kierunki reformy polityki rolnej oraz na zadania Kościoła katolickiego wobec środowiska wiejskiego. Wielu rolników nie ma

²⁶ Por. <http://andrzej.kai.pl/ekai/europa/?MID=3951>. Powyższe propozycje zostały rozwinięte w komentarzach do postanowień dotyczących reformy rolnictwa *Vers un modèle d'agriculture durable pour Europe*, opublikowanych 29 listopada 2002 r. w Brukseli.

wpływu „na swoje losy zawodowe i z tym związane sprawy osobiste oraz cierpią na skutek polityki, zamiast decydować o jej kształcie” Konsumenci zaś doświadczają strachu przed żywnością, która może być powodem chorób. Objawem kryzysu jest również odejście od norm moralnych w tej dziedzinie gospodarki: „zamierzone przez Boga pełne respektu obchodzenie się ze zwierzętami i ożywioną oraz nieożywioną przyrodą, zbyt często pada ofiarą wzrostu wydajności i zysku” W tej sytuacji wsparcie rolników oraz ochrona konsumentów stanowi pilne zadanie.

Wspólna polityka rolna pomogła zlikwidować głód i niedożywienie w krajach Unii Europejskiej oraz znacząco poprawiła sytuację materialną ludności wiejskiej. Jej skutkiem jest również „zintensyfikowanie metod hodowli roślinnej i zwierzęcej, kryjących w sobie nieoczekiwane efekty uboczne” Celami nadrzędnymi tej polityki było z jednej strony dążenie do możliwie najniższej ceny produktów rolnych, z drugiej zaś zapewnienie rolnikom możliwie jak najwyższych dochodów, co zakładało konieczność subwencjonowania produkcji rolnej. Dopłaty spowodowały gwałtowny wzrost produkcji i wydajności, które z kolei wywołały liczne szkody ekologiczne w Europie. Subwencje eksportowe z kolei wpływają znacząco na ceny żywności na rynkach światowych i zagrażają rolnictwu w krajach ubogich, uniemożliwiając eksport. Dlatego biskupi COMECE wyrażają swoje poparcie dla reform, które mają na celu „zniesienie subwencjonowania cen gwarantowanych i zrekompensowanie tego w postaci bezpośrednich płatności rolnikom, które ponadto mogłyby być powiązane z nakładami na ochronę środowiska” Reformy te stanowią również wyzwanie dla rodzin wiejskich. Powinny one, korzystając ze wsparcia unijnych instytucji, podjąć nowe zadania na rzecz wysokiej jakości produkcji rolnej i usług. Spodziewane wyższe ceny żywności wymagać będą redukcji innych wydatków, ale „wyższa jakość i preferencje dla lokalnych produktów mają swoją cenę, która powinna być płacona również przez samych konsumentów, a nie tylko przez podatników”

Ludność wiejska stanowi integralną część społeczeństw Europy i Kościoła, który „wielkie swoje siły czerpie ze świadectwa wiary ludzi z regionów wiejskich” Wyrazem odpowiedzialności i zaangażowania Kościoła na rzecz ludności wiejskiej jest działalność duszpasterska w tych środowiskach, służąca rozwojowi integralnemu. Podejmując ją, należy mieć na uwadze specyfikę tej grupy społecznej: „gospodarstwa, zwierzęta i rośliny do dziś stanowią tam źródło egzystencji ekonomicznej całych rodzin i ich tożsamości”

* * *

Analiza treści wybranych dokumentów COMECE nastęrcza pewne trudności ze względu na wielość poruszanych zagadnień. Każdy z nich, oprócz głównego tematu, omawia problemy istotne na danym etapie rozwoju procesu integracji. Nauczanie COMECE, przedstawione w powyższym tekście, stanowi istotny

wkład Kościoła katolickiego w refleksję teologiczną i etyczną nad procesem integracji europejskiej. Jest również formą realizacji funkcji krytycznej, polegającej na ocenie w świetle nauczania społecznego Kościoła zachodzących procesów i opracowywanego prawodawstwa. Zadaniem instytucji europejskich jest rozszerzenie i prawidłowe funkcjonowanie Unii w wymiarze gospodarczym, politycznym, społecznym, kulturowym. Kościół katolicki, upowszechniając wizję Europy chrześcijańskiej, poprzez swoje nauczanie, instytucje i struktury troszczy się, aby działania na rzecz integracji zostały uzupełnione o wymiar religijny i duchowy oraz aby uwzględniały godność osoby ludzkiej i wynikające z niej prawa człowieka.